

Ścieżka przyrodnicza Ruda Żmigrodzka.

Park Krajobrazowy „Dolina Baryczy” utworzony został w 1996 roku w celu zachowania wartości przyrodniczych, krajobrazowych i historyczno-kulturowych. Jego powierzchnia wynosi 87 040 ha, z czego na terenie województwa dolnośląskiego leży 70 040 ha.

Na obszarze parku w części dolnośląskiej występują: 42 gatunki roślin chronionych, 30 gatunków ryb, 13 gatunków płazów, 5 gatunków gadów, 166 gatunków ptaków lęgowych i 51 gatunków ssaków. Park nadzoruje Dolnośląski Zespół Parków Krajobrazowych z siedzibą we Wrocławiu, ul. Puszczykowska 10, tel. (071) 36-42-758.

Dojazd do ścieżki przyrodniczej i jej przebieg.

Ścieżka prowadzi wokół wsi Ruda Żmigrodzka, koło stawu „Rudy”, następnie przez lasy nadleśnictwa Żmigród i południowym skrajem stawów rybnych Zakładu Rybackiego Radziądź, gdzie biegnie też szlak turystyczny niebieski (archeologiczny), biegnący ze Żmigrodu do Niezgody i dalej do Sułowa. Całkowita długość wynosi 8 km. Do Rudy Żmigrodzkiej, gdzie jest początek ścieżki, dojeżdżają autobusy ze Żmigrodu i jeden z Milicza. Koniec ścieżki znajduje się w przysiółku Szarotka (Karolówka), gdzie jest też przystanek autobusowy na żądanie, skąd można też kontynuować wędrowkę do Żmigrodu wspomnianym szlakiem niebieskim (7 km).

Ścieżka jest oznaczona w terenie symbolem białego kwadratu z ukośnym zielonym paskiem. Kolejne przystanki są oznaczone czarnymi cyframi.

Przystanek 1. Ruda Żmigrodzka - wieś między stawami.

Wieś wzmiankowana w 1591 roku. Nazwa wskazuje na istnienie we wsi ośrodka wydobywania i przetwórstwa rudy darniowej. W miejscu jej dawnego wydobywania założono otaczające wieś stawy: Pański (po stronie zachodniej) i Rudy (po stronie wschodniej wsi), które zostały zlikwidowane na początku XIX wieku. Staw Rudy został odtworzony w latach 80. XX wieku na powierzchni 150 ha, a na miejscu wielkiego stawu Pańskiego dziś zbudowane są nowe stawy, położone po obu stronach szosy z Rudy Żmigrodzkiej do Radziądza. Na północ od wsi znajdują się rozległe lasy, w wielu miejscach podmokłe, a na południe - płynie rzeka Barycz.

Przystanek 2. Polder nad Baryczą.

Zanim zbudowano wały tuż nad Baryczą, jej wody w czasie wiosennych wezbrań rozlewały się szeroko na miejscu dzisiejszego polderu i podmokłych lasów, aby po kilku tygodniach lub wcześniej powrócić do koryta. Obecnie tylko w wypadku dużych wezbrań to miejsce napełnia się wodą. Natomiast w lasach odciętych od Baryczy wałem, woda gromadzi się dłużej tylko w obniżeniach terenu, tworząc tzw. mokradła. W takie miejsca wysychają dopiero późną wiosną, przy dłuższym braku opadów. Na powierzchni polderu pojawiły się drzewka brzozy i olszy czarnej oraz krzewy wierzb - gatunki lekkonasienne.

Jak mokradła śródleśne wyglądają możemy zobaczyć w przyległym od wschodu do naszej ścieżki zadrzewieniu, przez które przepływa kanał Ługa (też na tym odcinku obwałowana). W najbardziej wilgotnym miejscu rosną łany mozgi trzcinowatej, kępki kosaćca żółtego, wiązówki błotnej i situ rozpięzchłego oraz pojedynczo występującej krwawnicy pospolitej i tojeści pospolitej. Na obrzeżu mokradeł wyrasta wiele innych gatunków roślin, które najłatwiej zauważyć kiedy zakwitają. Liczna jest pokrzywa, jeżyna, przytulia czepna, świerząbek gajowy, kłobuczka pospolita i bylica pospolita, pojedynczo zaś rośnie łączyga, kielisznik zaroślowy, uczepek amerykański i inne.

Patrząc w kierunku zachodnim widzimy aleję dębową, biegnącą granicą polderu. To dawna grobla stawu Pańskiego (niem. Herren Teich), oddzielająca niegdyś ten zbiornik od baryckich rozlewisk. Dzisiaj obszary te są suche i zarośnięte nie wykaszana trawą. Jesienią zakwitają żółto wielkie łany nawłoci późnej. Na trawiastych przestrzeniach gniazdują licznie skowronki polne, pokląskwy i świerszczaki. Tylko w nielicznych obniżeniach, jak te w pobliżu naszego przystanku, gdzie woda utrzymuje się dłużej, powstają zbiorowiska szuwarów z mozgą trzcinowatą, manną mielec, goryszem błotnym, tojeścią pospolitą i szczawiem lancetowatym. W takim środowisku z ptaków lęgowych występują: rokitniczka, łożówka oraz trzcinniczek.

Przystanek 3, Leśne mokradła

Po stronie północnej, w lesie, znajdują się dalsze mokradła, z licznymi gatunkami roślin, między innymi niektóre wymieniono już poprzednio. Na suchym skraju naszej drogi rosną m.in. powój polny, krwawnik pospolity, pięciornik gęsi, przymiotno kanadyjskie. Po przejściu kilkudziesięciu metrów dochodzimy do kolejnego kanału. W wodzie znajduje się sporo rogatka sztywnego, natomiast na powierzchni pływają: rzęsa drobna, spirodela wielokorzeniowa i żabiściek pływający. Natomiast przy kanale, na skraju drogi liczny jest rdest ostrogorzki, kielisznik zaroślowy, brodawnik jesienny i wiele innych. Zarośnięty i wypłycony kanał wraz z jego brzegiem także jest swego rodzaju mokradłem.

Mokradła mają duże znaczenie dla różnorodności flory, a także fauny gdyż np. występują tu różne gatunki ptaków, wśród nich związane z podmokłymi lasami jak pokrzewka czarnołbista i strzyżyk, a na takich zarośniętych kanałach zajmują miejsca lęgowe rokitniczka, łożówka lub trzcinniczek. W każdym wypadku mokradła mają ogromne znaczenie dla hamowania spływu wody i zwiększenia jej zapasów na okres suszy w tych środowiskach, w których występują, tj. wydatnie przyczyniają się do utrzymania wysokiego poziomu wód gruntowych.

Przystanek 4. Odprowadzalnik ze stawu.

Staw to sztuczny zbiornik wody, którego zawsze można z tej wody opróżnić odprowadzając ją kanałem do najbliższej rzeki. Odpowiedni poziom wody w stawie i jego opróżnianie umożliwia tzw. mnich, którego integralną częścią jest podwójna zastawka. Typowy mnich znajduje się na przystanku następnym (nr 5), natomiast w tym miejscu dziś istnieje pojedyncza, zwykła zastawka piętrząca wodę w kanale. Prawdopodobnie w tym miejscu istniał też mnich w dawnych czasach, kiedy staw Rudy był większy i obejmował mokradło Biedaszka - dziś odcięte od stawu.

Po stronie zachodniej asfaltowanej drogi rośnie stary dąb szypułkowy, noszący na swej korze ślady żerowania dzięciołów a tuż przy pobliskiej zagrodzie - smukłe drzewa o oryginalnych, ciemnozielonych, łuskowatych liściach - to amerykański żywotnik olbrzymi, gatunek introdukowany dla ozdoby do parków.

Kiedy udamy się wzdłuż tego kanału piaszczystą drogą na wschód poznamy rośliny bardzo ubogich, wydeptywanych środowisk jak : rozchodnik i mietlica oraz szczotlicha siwa, jastrzębiec kosmaczek, prosienicznik szorstki, powój polny, szczaw polny, koniczyna polna, wyka wąskolistna, krwawnik pospolity, bylica pospolita, czy przymiotno kanadyjskie

Natomiast na brzegu wspomnianego kanału rośnie sitowie leśne, krwawnica pospolita i różne gatunki turzyc, a z krzewów - okazałe wierzby szare i pojedyncze wierzby purpurowe i wiciowe.

Przystanek 5. Mokradło Biedaszka

Powstało przez odcięcie południowo-zachodniego narożnika dawnego stawu przy jego ponownej budowie w latach 80. XX wieku. Dawniej staw opierał się o naturalne, piaszczyste wzniesienia. Jest to pas wydm, który został uformowany w strefie peryglacjalnej okresu chłodnego, po ostatnim zlodowaceniu. Poziom wody tego mokradła związany jest ze stanem wód w rzece Barycz, która płynie na południe od wsi Biedaszkowo: wysoka woda w Baryczy uniemożliwia osuszenie mokradła, traktowanego

jako nieużytek. W rzeczywistości jest to cenna ostoja licznych gatunków roślin i zwierząt. Porastają go łany mozgi trzcinowatej i trzciny pospolitej, różnych gatunków turzyc z kępami sitowia leśnego i krwawnicy. Od wschodu postępuje sukcesja wierzb krzewiastych, głównie wierzby szarej z domieszką kruchej i purpurowej. Z ptaków liczne są: trzcinniczek, łożówka i potrzos, natomiast nieliczna jest dziwonia.

Przystanek 6. Staw Rudy

Z tego miejsca najlepiej obserwować ptaki na w godzinach popołudniowych, kiedy słońce mamy po prawej stronie lub z tyłu. Obecnie staw jest pozbawiony zupełnie szuwarów, natomiast posiada kilka dużych wysp uformowanych podczas jego odbudowy przy pomocy ciężkiego sprzętu mechanicznego. Wyspy zostały zajęte głównie przez mewy śmieszki w liczbie około 2 4 tysięcy par lęgowych, rybitwy rzeczne - do 100 par, oraz kilka gatunków kaczek, z których najliczniejsze są krzyżówki, głowienki i czernice. Podmyte, strome brzegi wysp zasiedlają jaskółki brzegówki (w odpowiednich warunkach na jednej wyspie może być do kilkuset nerek z gniazdami). Liczbę lęgowych ptaków w kolonii można dokładnie ustalić jedynie przez liczenie gniazd w odpowiednim momencie. Związane jest to z niepokojeniem ptaków, dlatego upoważnieni są do tego tylko ornitolodzy prowadzący badania naukowe.

Tak duże skupienie ptaków zwabia często ptasie drapieżniki jak błotniak stawowy, kania czarna lub ruda, bielik a z krukowatych najczęściej wrone siwą. Mewy i rybitwy na widok drapieżnika wspólnie bronią swych lęgów. Robią to szczególnie zaciekle podczas wychowu piskląt. Najbardziej narażone na niebezpieczeństwo są gniazda położone na obrzeżu kolonii danej wyspy. Na płytkich miejscach w pobliżu wysp żerują czaple siwe oraz odpoczywają nieraz stadka kormoranów czarnych. Oba gatunki żywią się rybami, przy czym dość liczny obecnie kormoran stwarza problemy w hodowli ryb.

Staw Rudy jest też miejscem żerowania i odpoczynku wielu gatunków ptaków w okresie ich wędrówek. Charakterystyczne w pewnych okresach są stada dzikich gęsi: poza gęgawą, wczesną wiosną lub późną jesienią zlatują się gęsi zbożowe i białoczelne, zatrzymujące się tu w ciągu dnia albo na nocleg, o ile mają zapewniony spokój.

Przystanek 7. Zadrzewienia i zakrzaczenia.

Naprzeciw zagrody nr 57 rośnie stary dąb szypułkowy o obwodzie na wysokości 130 cm wynoszącym 410 cm. W pobliżu znajduje się niewielkie różnogatunkowe zadrzewienie, które porasta okresowo podmokłe obniżenie terenu. Jest to miejsce lęgowe pokrzewki czarnołbistej i łożówki. W

miejscu wilgotnym występują łąny manny mielec i wiązówki błotnej, kępy kosaćca żółtego i pojedynczy krwiściąg lekarski. Na stanowiskach suchszych rosną: mietlica pospolita, trzcinnik piaskowy, kłobuczka pospolita, niecierpek drobnokwiatowy, pięciornik kurze-ziele,

Przystanek 8. Ugory przy doprowadzalniku

Na rzece Ługa, wzdłuż której teraz ścieżka prowadzi, zbudowano na początku lat 90 -tych zastawkę. Urządzenie to piętrzy wodę(tj. podnosi jej poziom), która przez doprowadzalnik (kanał doprowadzający wodę) jest kierowana do nowopowstałych stawów prywatnych, na miejscu dawnego wielkiego stawu „Pański”. Na lustrze wody pływa rzęsa drobna i spirodela wielokorzeniowa a na brzegu rosną: pałka szerokolistna, sit rozpierzchły, sadziec konopiasty i krwawnica pospolita.

Obok, na południe od doprowadzalnika znajduje się piaszczysty ugor, obecnie nie uprawiana powierzchnia. Znajdziemy tu rośliny ubogich środowisk, wymieniane już wcześniej np.: jastrzębca kosmaczka, szczaw polny, szczotliczę siwą, kłosówkę wełnistą, trzcinnik piaskowy i inne trawy, a późnym latem zakwita przymiotno kanadyjskie i nawłóć późna. Natomiast w obniżeniu terenu, przy rowie, rosną: turzycy, sity oraz żabieniec babka wodna i wierzbownica.

Przystanek 9. Zastawka na rzece Ługa.

W tym miejscu można się zapoznać jak ilość światła i podniesienie poziomu wody w rzece wpływa na wzbogacenie flory. Poniżej zastawki jest odcinek rzeki nieuregulowany, bardziej naturalny gdzie zachowały się 80 letnie zadrzewienia, koryto jest głębsze ale brak nadbrzeżnych szuwarów. Powyżej tego miejsca podczas regulacji rzeki w latach 60. XX wieku, które było połączone z budową niewysokiego obwałowania, stare drzewa zostały wycięte. Wieloletnie piętrzenie wody spowodowało zamulenie odcinka rzeki powyżej zastawki a dostęp światła dodatkowo przyczynił się do rozwoju roślinności nadwodnej np.: turzycy, mozgi trzcinowatej, pałki szerokolistnej i sadzka konopiastego oraz wielu innych roślin dalej od wody.

Obecnie dzięki tej zastawce część wody jest kierowana do rezerwatu „Olszyny Niezgodzkie”, którego opis znajduje się na przystanku 10. W tym miejscu warto jeszcze zwrócić uwagę na żwirową drogę leśną, zbudowaną w latach regulacji Ługi i melioracji rozległych lasów olszynowych, będących w wieku rębności. Droga zbudowana została w celu ułatwienia wywozu ściętych drzew, do których dostęp został ułatwiony przez osuszenie terenu.

Przystanek 10. Rezerwat „Olszyny Niezgodzkie”

Tu znajduje się jedna z dwu zastawek, które decydują o utrzymaniu właściwego poziomu wody w rezerwacie. Poziom zimowy (w okresie od grudnia do kwietnia włącznie) musi sięgać rzędnej 92,20m npm, tj. musi być wyższy o 0,50 m od poziomu w okresie letnim (miesiące czerwiec - październik). Wymagane zmiany poziomu, które są obecnie sztucznie wywoływane przez podwyższanie lub obniżanie zastawek, wynikają z ekspertyzy wykonanej w rezerwacie i naśladują naturalne, roczne wahania poziomu wody w olszynach nie objętych melioracją.

Rezerwat „Olszyny Niezgodzkie” istnieje od 1987 roku na powierzchni 74,28 ha. Chroni on tylko część podmokłych lasów olszynowych rozciągających się w kierunku wschodnim. Do 1945 roku istniał na tym terenie rezerwat „Die Luge” na powierzchni 250 ha. Wówczas Ługa rozlewała się szeroko a obszar pełnił rolę zbiornika retencyjnego lub polderu, łagodzącego wezbrania wód. Na terenie obecnego rezerwatu występuje kilka gatunków turzyc, manna mielec, sit rozpięchły, kosaciec żółty, kościenica wodna, tojeść pospolita i rozesłana, karbieniec pospolity, niecierpek pospolity, marek szerokolistny, gorysz błotny i wiele innych.

Na północ od tego przystanku znajduje się fragment grądu z kilkoma starymi dębami, z których najgrubszy posiada obwód 672 cm i jest pomnikiem przyrody. Natomiast po zachodniej stronie drogi rośnie las łęgowy, w którego składzie występują: jesion wyniosły z domieszką olszy czarnej, wiązu szypułkowego, klonu pospolitego i jaworu oraz grabu. W warstwie krzewów znajduje się czeremcha pospolita, porzeczka czarna i grab. Liczne są gatunki roślin zielnych.

Przystanek 11. Rozwidlenie dróg

Tu nasza ścieżka skręca w lewo, wchodząc jednocześnie na szlak niebieski „Archeologiczny”. Rezerwat zostawiamy po stronie wschodniej, w którym tuż przy drodze znajduje się mokradło otoczone olszyną z licznymi gatunkami roślin np. poza trzcina stwierdzono tutaj: kępki śmiałka darniowego, karbieńca, uczepe, kosaćca goryszu, psiankę i okrężnicę bagienną w wodzie - rzesę drobną i wątrobowca o nazwie wgłębka. Na północ od skrzyżowania dróg rośnie las sosnowy, z brzegu z domieszką modrzewia, brzozy, dębu, grabu i świerka w wieku około 30 lat, a na południe głównie młody las brzozowy z kruszyną w podszybie.

Przystanek 12. Śródleśne mokradło

Woda z leśnego rowu rozlewa się wiosną po obu stronach naszej ścieżki aby do lata przy braku opadów zupełnie zniknąć. Poza turzycami, trzcina, sitowiem leśnym, sitem rozpierzchłym i kosaćcem znajdziemy tu, zwłaszcza na obrzeżach mokradła liczne zioła, napotkane już wcześniej, oraz paprocie - wietlicę samiczą i nerecznicę błotną. W drzewostanie od strony północnej występują: olsza czarna z wiązem szypułkowym i jesionem wyniosłym, a od południa - jednorodna olszyna. Na brzegu drogi można zauważyć czeremchę pospolitą, buki i bez koralowy a z roślin zielnych - skrzyp leśny formy gajowej (podobny do skrzypu polnego), pokrzywę, łączygę, trędownika bulwiastego oraz czyśca leśnego.

W pobliżu przystanku znajduje się „gniazdo odnowieniowe” z młodymi drzewkami buka i dębu oraz nieco wyższym grabem, ogrodzone siatką z żerdziami dla ochrony przed uszkodzeniem młodych drzewek przed zgryzaniem przez sarny i jelenie.

Przystanek 13. Skrzyżowanie dróg leśnych

Przy samej drodze rosną dorodne drzewa: daglezwia zielona (o obwodzie pnia na wys, 130 cm wynoszącym 190 cm), świerk pospolity (obwód 205 cm) oraz dwa buki pospolite (o obwodach 205 i 315 cm). Na każdym z czterech stron skrzyżowania rośnie inny drzewostan: po stronie pn.-zach. mamy dąbrowę z kruszyną w podszybie, po stronie północno - wschodniej - las brzozy z domieszką grabu, od południa - „gniazdo odnowieniowe” buka w drzewostanie dębowym, nieogrodzone oraz fragment monokultury modrzewiowej z niewielką domieszką świerka i brzozy. W runie m.in. konwalia majowa (roślina chroniona) oraz konwalijka dwulistna.

Przystanek 14. Nad stawem „Jeleni III”

Z tego miejsca pełniącego rolę punktu widokowego, istnieją dobre warunki obserwacji ptaków na stawie. Jest to staw hodowlany o powierzchni 157 ha, należący do Zakładu Rybackiego w Radziądzu. Położony jest także w granicach rezerwatu „Stawy Milickie” kompleks Radziądz i należy do stawów łęgowskich, tzn. żadnych zmian środowiska nie można na nim dokonywać. Znajdujemy się na granicy wymienionego rezerwatu. Na środku stawu położona jest rozległa wyspa szuwarowa, częściowo z laskiem olszynowym, dająca schronienie licznym łęgowym gatunkom ptaków wodnych. Staw wyróżnia się tym, że w okresie wędrówek ptaków zatrzymują się na nim, często na nocleg, duże stada dzikich gęsi oraz żurawi.

Na przeciwległym brzegu w oddali widać łódzie rybackie oraz schron przeciwdeszczowy. Pobliska zatoczka stawu jest bardzo urozmaicona dzięki krzewom wierzby szarej i kępom turzycy sztywnej, której

towarzyszą przy grobli różne gatunki jak sadziec konopiasty, karbieniec pospolity, uczepek amerykański, psianka słodkogórz i in.

Po stronie wschodniej znajduje się las olszynowy w wieku około 40-50 lat, przypuszczalnie odcięty od stawu podczas jego renowacji w latach 50. XX wieku. W lesie rośnie niecierpek pospolity i drobnokwiatowy, sałatnik leśny, łoścyga i paprocie. Natomiast po stronie południowej drogi położony jest las łęgowy jesionowo-olszowy z domieszką wiązu, dębu i brzozy, w którego podszybie rosną: jarzębina, kruszyna i grab.

Przystanek 15. Skraj lasu

Widoczna z tego miejsca otwartą przestrzeń w kierunku wschodnim, porosłą gdzieniegdzie wierzbami zajmował do początku XIX wieku staw Pański (niem. „Herren Teich”). Dziś na części tego obszaru zostało zbudowanych kilka stawów prywatnych. W oddali widać ujęcie gazu ziemnego (kopalnia G.Z. Radziądz). Z tego miejsca wyraźnie widać dawną groblę, na której rosną okazałe dęby szypułkowe. Najgrubsze z pobliskich drzew mają 410 i 450 cm obwodu. Najbliżej szosy rosną też stare kasztanowce białe o obwodach 362 i 270 cm - także godne ochrony jako pomniki przyrody.

Nieco dalej na południe można zobaczyć fragment łąki koszonej, gdzie wśród traw głównie zakwita mniszek lekarski i jaskier ostry, a brak jest wysokich ziół. Natomiast bliżej lasu dla odmiany znajduje się łąka nie koszona, gdzie znajdziemy różne gatunki kwitnących roślin zielnych np.: dziewannę pospolitą, bylicę pospolitą, dziurawca pospolitego i rajgras wyniosły. Ta część łąki zaczyna zarastać samosiewem olszy czarnej.

Przystanek 16. Stawy w rezerwacie.

Koniec naszej ścieżki przyrodniczej może być także jej początkiem, gdzie jej przebieg na kilku odcinkach pokrywa się ze szlakiem niebieskim, prowadzącym tu skrajem rezerwatu tzw. „Szwedzką Drogą”. Szlak biegnie po południowej stronie wydm graniczących ze stawami, przez las do Niezgody. Na początkowym odcinku na północ od drogi rozciąga się staw Jeleni II.

Z tego przystanku jest dobry punkt obserwacyjny na staw, na którym najczęściej ptaków gromadzi się w okresie przelotów, czyli wiosną i jesienią. Wtedy też można napotkać w tym miejscu najczęściej gatunków. Natomiast w okresie lęgowym niewiele ptaków buduje tu gniazda ze względu na brak szuwarów: wtedy najpospolitsze są łyski i perkozy dwuczube oraz kilka gatunków kaczek.

Stąd zobaczyć możemy dużą zastawkę regulującą poziom wody w kanale odprowadzającym wodę ze stawu. Po stronie południowej, przez szosę przechodzi inny kanał. To tylko niewielki fragment skomplikowanego systemu kanałów doprowadzających i odprowadzających wodę ze stawów, który musi być utrzymany w ciągłej sprawności przez rybaków. Tylko w Zakładzie Rybackim Radziadz znajduje się ponad 1350 hektarów stawów rybnych, przy czym około 1000 ha znajduje się w rezerwacie „Stawy Milickie”, znanym w Europie jako ostoja ptaków wodno-błotnych. Dla przyrodnika w każdym miejscu znajdzie się coś interesującego. W okolicy przystanku 16 poza ptakami interesujące mogą być różne gatunki roślin w lesie, zadrzewieniach i na ich skraju, a zwłaszcza na zamulających się płytkich rowach i kanałach.